

Табарсыктын жана ичегилердин функцияларын башкаруу

жүлүнү жабыркаган жана жүлүн чуркусу бар адамдарда

Жүлүнү жабыркаган же жүлүн чуркусу бар адамдардын көпчүлүгүндө **табарсыктын** (заара кылуу) же **ичегилердин** (заңдоо) функциясын башкаруу жөндөмдүүлүгү бузулууга дуушар болот. Мындай жагдай адамга көптөгөн ыңгайсыздыктарды жаратып, аны уялтып кысылтып, айланасындагылар менен катнашуусун татаалдаштырып, анын эмоционалдык жактан кыйналуусуна себеп болот. Мындан тышкары, дененин аталган функцияларын башкаруу жөндөмдүүлүгү жоголгондо, териде ар кандай көйгөйлөр, ал эми заара бөлүп чыгаруу системинде **инфекциялар** пайда болушу мүмкүн. Андыктан, денени таза, кургак жана соо абалында сактоо ыкмаларын үйрөнүп алуу маанилүү. Мындай ыкмалардын көпчүлүгү оор деле эмес, андыктан балдар аларды өздөштүрүп алып, анан өз алдынча аткара алышат. Бул балдардын башкалардан болгон көз карандылыгын азайтуусуна жардам берет.

ТАБАРСЫКТЫН ФУНКЦИЯСЫН БАШКАРУУ

Табарсыктын функциясын башкаруунун негизги максаттары:

1. заара бөлүп чыгаруу системин инфекциялануудан сактоо, жана
2. денени мүмкүн болушунча кургак абалында сактоону камсыз кылуу.

Заара бөлүп чыгаруу системине инфекция жугузбоо абдан маанилүү. **Мындай инфекциялар (табарсыкта жана бөйрөктөрдө) жүлүнү жабыркаган жана жүлүн чуркусу бар адамдарда көп учурайт. Булар ушундай көйгөйлөрү бар адамдардын эрте каза болуп калуусунун негизги себептерине кирет.** Ушул себептен, денеге кам көрүүгө жана аны кургак абалда кармоого багытталган ыкмалардын бардыгы заара бөлүп чыгаруу системин инфекциялануудан да сактап жардам берет. Табарсыкка оору козгоочу микробдордун кирип кетүүсүнө жол бербөөгө бардык күчүңүздү жумшаңыз. **Денени таза кармоонун мааниси зор.** Мындан тышкары, табарсыкты такай мүмкүн болушунча толук бошотуп туруу да маанилүү. Эгер табарсыкта бир аз заара калып калса, анда бактериялар көбөйүп, табарсык инфекциялануусуна алып келет.

Заара чыгарууну башкаруунун идеалдуу деп саналган ыкмасы адамга табарсыгын өз алдынча, оңой, такай, тазалыкты сактап, толук бошотуп туруусуна мүмкүнчүлүк берет.

Түрдүү бейтаптарга тигил же бул даражада түрдүү ыкмалар ылайыктуу. Бул конкреттүү адамдын табарсыгынын “түрүнө” жараша болот. Бул маселе кийинки бетте талкууланат.

Сезгичтигин жана башкаруу функциясын толук эмес же толук жоготкон адамдардын табарсыктарынын “түрлөрү”

АВТОНОМДУУ ТАБАРСЫК.

Буттарында “рефлектордуу спазмдар” (булчуңдар өзүнөн өзү катып калгансып чыңалуу жана тарткылоо) кармай берүүчү, **шалдыгы** бар адамдын табарсыгында дагы, демейде, мындай рефлектордуу спазмдар кармай берет. Табарсыкка заара толо баштаганда, анын беттери чоюлуп, рефлектордуу спазмдар пайда болушуна алып келет. Табарсык түйүлгөндө, заараны чыгарбай кармап туруучу булчуңдар бошоңдоп, заараны табарсыктан коё берет. Мындай табарсык “автономдуу” деп аталат, анткени ал толоору менен заарадан өзүнөн өзү бошонуп турат.

ГИПОТОНДУК (БОШОҢ) ТАБАРСЫК.

Эгер адамдын буттарындагы шалдыгынын түрү бошоң болсо, демейде табарсыгы да бошоң болот. Заарага толуп баратканына карабастан, мындай табарсык заарадан бошонуу үчүн түйүлө албайт. Табарсык толуп, заараны андан ары кармай албай, кичинеден коё бере баштаганча чоюла берет. Ал заарадан толук бошонбойт. Табарсыкта заара калып калгандыктан, анын инфекциялануу ыктымалдыгы чоң.

Табарсыктын функциясын башкаруунун эң жөнөкөй ыкмалары “автономдуу табарсыкка” жакшы жараса, бирок бошоң түрүндө иштебейт. Андыктан, **балаңыздын табарсыгы кайсы түрү экенин аныктоого аракет кылыңыз.**

Жүлүн жабыркагандан кийинки бир нече күн же жума табарсык дээрлик дайыма бошоң болот. Заара андан тамчылап чыгып турат же такыр чыкпайт. Андан кийин, жүлүн жабыркоодон болуучу шок абалы улам басылган сайын, жүлүнү омуртка тутумунун өйдөрөөк (2чи бел омурткасынан жогору, 176-бетти караңыз) бөлүгүнөн жабыркаган адамдарда, көбүнчө, автономдук табарсык калыптанат. Жүлүнү омуртка тутумунун ылдыйыраак бөлүгүнөн жабыркагандарда, табарсык, көбүнчө, бошоң боюнча калат.

Демейде биринчи бир нече жума табарсыктан алынбай колдонулган “Фoley катетери” колдонулат. Бирок болжол менен 2 жумадан кийин катетерди табарсыктан алып, ушул бөлүмдө келтирилген ыкмалардын биринин жардамы менен табарсык функциясын өзү аткара алар бекенин текшерип көргөн оң. Эгер адамдын жыныстык мүчөсүнүн айланасы улам ным боло берсе, табарсыктын мындай түрүндө башка ыкманы колдонуп көрүңүз.

Катетер – табарсыктан заараны сыртка чыгаруу үчүн колдонулуучу ийкемдүү резинке түтүк.

стандарттык катетер

Фoley катетери

Фoley катетеринин бир учунда кичинекей баллон болот. Катетер табарсыкка киргизилгенде, баллонго суу толтуруп койсо, катетер табарсыктан оңой суурулуп чыкпай калат.

Суу баллонго бул жеринен киргизилет.

Заара сыртка бул жеринен агып чыгат.

Катетерди кантип пайдалануу керектиги тууралуу 206-беттен караңыз.

Табарсыгы автономдуу адамдар үчүн заарасын чыгаруу ыкмалары

1. **РЕФЛЕКСТИ СТИМУЛЯЦИЯЛОО:** Бул ыкманын жардамы менен заара кылууга даяр адамдын табарсыгынын заарадан бошонуу рефлексин иштетүүгө болот. Бул ыкманы ажатканага отуруп алып же заара чогултуучу атайын идишти колдонуп аткарууга болот. Табарсыктын ичине эч нерсе киргизүү кереги жоктугу үчүн, **адегенде ушул ыкманы колдонуп көрүү керек.** Бул ыкма оңой болгондуктан, аны бала өз алдынча жасай алат.

- Курсактын төмөнкү бөлүгүн (табарсыктын тушун) колуңуз менен бир мүнөттөй такылдатыңыз. Андан соң такылдачууну токтотуп, заара чыгуусун күтүңүз.
- Кайрадан такылдатыңыз. Заара чыкпай калганча муну бир нече жолу кайталаңыз.

Эгер мүмкүн болсо, жумасына бир жолу, рефлексти стимуляциялоо ыкмасын колдонгондон кийин, табарсыкта канча заара калганын аныктоо үчүн, катетерди пайдаланыңыз. Эгер табарсыкта калган зааранын көлөмү чай чыныга баткан көлөмдөн (150 миллилитр) аз болсо, рефлексти стимуляциялоо ыкмасын улантыңыз. Эгер көлөмү мындан көп болсо жана бул бир нече жолу кайталанса, табарсык заарадан жетишерлик даражада бошонбой жүргөнү анык. Башка ыкманы колдонуп көрүү зарыл.

2. **МЕЗГИЛ-МЕЗГИЛИ МЕНЕН КАТЕТЕР КОЛДОНУУ:** Мындай ыкма табарсык өтө толуп кете элегинде заарадан толук бошонуп туруусуна мүмкүнчүлүк берет. Рефлексти стимуляциялоо ыкмасына денени даярдоо үчүн, кээде ушул ыкма пайдаланылат. Табарсыкты заарадан бошотуу үчүн, табарсыкка ар 4–6 саат сайын таза же стерилдүү стандарттык катетер киргизилип колдонулат.

Катетерди табарсыкка киргизүү боюнча нускамаларды кийинки беттен караңыз.

ЭСКЕРТҮҮ! Эгер суюктук демейкиден көбүрөөк ичилсе, табарсык өтө катуу чоюлуп кетүүсүнө жол бербөө үчүн, катетерди да демейкиден көбүрөөк жолу киргизип туруу керек.

Эскертме. Заара бөлүп чыгаруу системи инфекциялануу ыктымалдыгын азайтуу үчүн, **катетерди такай жана көбүрөөк жолу пайдалануу стерилдүү катетерди пайдалануудан маанилүүрөөк.** Катетерди кайнатып тазалоого мүмкүнчүлүк жок (мисалы, саякатта жүргөндө же мектепте) болгондуктан гана аны колдонбой калуу туура эмес. Болгону, колдонгондон кийин, катетерди ичкен суу менен эле жууп, таза идишке салып же сүлгүр менен ороп коюңуз. **(Катетерди колдонууну өтө узак убакытка токтотпоңуз.** Дегеле аны колдонууну такыр токтотпоңуз. Табарсык үчүн заарадан бошонуп туруу маанилүү.)

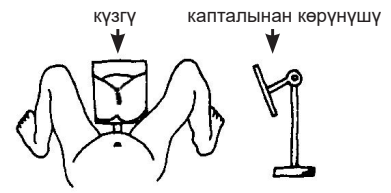
Катетерди кантип киргизүү керек

Катетерди табарсыкка киргизүү ыкмасын коомчолордогу медициналык-санитардык кызматчыларга жана ата-энелерге оңой эле үйрөтсө болот. Параплегиясы бар балдар жана квадриплегиясы бар балдардын кээ бирлери да муну иш жүзүндө бир нече жолу өз алдынча аткарып көрүү жолу аркылуу өздөштүрүп кете алышат.

Эскертме. Катетерлердин кичинекей балдар үчүн эң ылайыктуу ченемдик чоңдугу – №8–10, чоңоюп калган балдар үчүн – №14–16.

Балдар 5 жаштан баштап өздөрүн катеризациялоого жөндөмдүү болушат.

Кыздар күзгүнүн жардамы менен заара чыгуучу тешигин оңоюраак табышат.

Эскертме. Фолей катетерин колдонууда тазалыкты сактоо чараларын (катетерди кайнатуу, кол кап кийүү) кылдаттык менен аткаруунун мааниси зор. Бирок мезгил-мезгили менен стандарттык катетерди колдонгондо, аны такай **стерилизациялап** турууга караганда **таза суу менен эле тазалап** туруу иш жүзүндө ыңгайлуураак (андыктан, бул коопсузураак болушу мүмкүн). Катетерди пайдалангандан кийин, аны дайыма таза суу менен жакшылап жууп, бардык беттери жабылуучу таза идишке салып коюңуз. Катетерди колдоноордо, колдорунузду жакшылап жууңуз. **205-беттеги эскертмени караңыз.**

1. Эгер мүмкүн болсо, катетерди (жана колдонулган шприцти же бардык башка аспаптарды) 15 мүнөт кайнатыңыз, же, жок дегенде, жакшылап жууп, таза идиште сактаңыз.

2. Жакшылап кирип туруу зарыл (жок дегенде, күнүгө бир маал). Эркек киши жыныстык мүчөсүнүн учундагы терисинин ичин, ал эми аял киши жыныстык эриндеринин ортосун, эркек киши да, аял киши да булардын айланасын жакшылап жууп турушу керек.

3. Колдорунузду самындап жууңуз. Жууп бүткөн соң, колдорунуз менен стерилдүү же абдан таза нерселерди гана кармасаңыз болот.

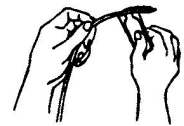
4. Жыныстык мүчөнүн астына жана айланасына абдан таза кездеме салыңыз.

5. Стерилдүү кол каптарды кийиңиз, же колдорунузду спирттүү суюктук менен сүртүңүз; же хирургиялык самын менен жууңуз.

6. Катетерге сууда эрүүчү лубрикантты (нымдоочу гель) сүйкөңүз (**вазелин** же башка майлар жарабайт).

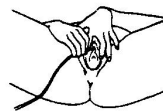
7. Эркек киши жыныстык мүчөсүнүн учундагы терисин артка тартып, ал эми аял киши жыныстык эриндерин ачып,

хирургиялык самын кошулган сууга малынган стерилдүү кебез менен заара чыгуучу тешигин сүртүп тазаласын.

8. Эркек киши жыныстык мүчөсүнүн учундагы терисин артка тартып, ал эми аял киши жыныстык эриндерин ачып, катетерди заара чыгуучу тешигине этияттык менен киргизсин. Эгер керек болсо, катетерди бурап киргизсе болот, бирок **КҮЧКӨ САЛБАҢЫЗ.**

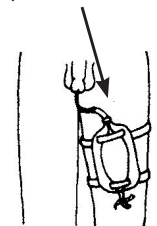
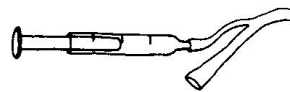
Жыныстык мүчөнү ушундай бурчта түз кармаңыз.

9. Катетерди заара чыгып баштамайынча киргизиңиз. Андан соң, дагы 3 см-дей киргизиңиз.

10А. Эгер кадимки катетерди колдонсоңуз, заара кылган сайын, табарсыкты заарадан толук бошотуу үчүн, курсак **булчуңдарыңызды** түйүңүз же курсагыңыздын төмөнкү бөлүгүн акырын укалаңыз. Андан кийин, катетерди чыгарып, аны жакшылап жууп, кайнатып, бардык беттери жабылуучу таза идишке салып же таза сүлгүр менен ороп сактаңыз.

10Б. Эгер Фолей катетери колдонулса, табарсыктын ичине киргизилүүчү баллонго шприцтин жардамы менен катетер аркылуу 5 мл (же 10 мл-га чейин, эгер 30 мл-дик баллон колдонулса) стерилдүү суу киргизиңиз. Андан кийин, катетердин жоонураак түтүгүнө заара чогултуучу түтүктү же бутка бекитилүүчү атайын капты туташтырыңыз.

Катетерди ар 2 жума сайын алмаштырып туруңуз (эгер инфекция пайда болсо, мындан да тезирээк алмаштырып туруу керек).

Катетерди колдонууда инфекциялануудан сактануу үчүн, тазалыкты катуу сактап, стерилдүү, кайнатылган же абдан таза катетерди гана колдонуунун мааниси зор.

3. ФОЛЕЙ КАТЕТЕРИ (улам киргизилип-чыгарылып турбоочу катетер): Мындай катетер табарсыкка киргизилген абалында дайыма кармалып, заараны үзгүлтүксүз түрдө чыгарып турат. Көбүнчө Фолей катетерин жаракат алуудан кийин дароо колдонуп башташат. Кээде мындай катетер бир нече айлап же жылдап пайдаланылат. Катетер кийим астында бутка бекитилүүчү, заара чогултуучу атайын капка туташтырылат.

Көптөгөн аймактарда бул ыкма эң оңою болуп эсептелет, анткени башка каражаттарды табуу оор. Бирок Фолей катетери далай көйгөйлөрдү жаратышы мүмкүн. Мисалы:

- Табарсыкка бактериялар кирип, анын **инфекциялануу ыктымалдыгы** пайда болот.
- **Табарсык улам дүүлүгүп**, анда табарсык таштары калыптанышы мүмкүн.
- Катетерден **эркектик жыныстык мүчөнүн заара аккан ички бетинде жара** пайда болушу ыктымал. Мындай көйгөйдү оңдоо үчүн, хирургиялык кийлигишүү талап кылынышы мүмкүн.

Башка ыкмалар жардам бербегенде же башка зарыл жабдуулар табылбаганда, Фолей катетерин пайдаланууга туура келет. Аны колдонуудан көйгөйлөр пайда болбошу үчүн, **аны туура пайдалануу абдан маанилүү:**

- Катетерди кармардан мурун, колдоруңузду дайыма жакшылап жууңуз.
- Жыныстык мүчөдөгү катетер киргизилген тешиктин айланасын күнүгө жок дегенде 2 маал жана заңдаган сайын самындап жууп туруңуз.
- Заара чогултуучу кап катетерге дайыма туташтырылып турууга тийиш. Аны заарадан бошотуу жана жууп тазалоо керек болгондо гана катетерден ажыратыңыз. Заара чогултуучу капты самын же курамында хлор бар дезинфекциялоочу эритме менен жууп, анан суу менен чайкаңыз.
- Эгер катетердин оозун тосуп коюу зарыл болсо, стерилдүү тыгынды пайдаланыңыз. Эч качан айнек ампуланы (кичинекей бөтөлкө) колдонбоңуз, анткени ал сынып, жаракат келтириши мүмкүн.
- Заара кайра табарсыкка куюлбашы үчүн, заара чогултуучу кап табарсыктын деңгээлинен ылдыйыраак болууга тийиш.
- Дөңгөлөктүү отургучта отурган кезде катетерди жабышчаак тасманын жардамы менен бутка бекитип коюңуз. Жатар алдында эркек балдар катетерди курсагына бекитип коюшу керек.
- Табарсык заарадан жакшы бошонуп жатканын жана катетер тосулуп калбаганын улам текшерип туруңуз. Катетердин бүгүлүп калуусуна жол бербейиз.
- Адамды оодарганда, көтөргөндө же ары-бери жылдырганда, заара чогултуучу кабын да кошо жылдырууну унутпаңыз. Катетер тартып чыгарылуусуна же адамдын астында калуусуна жол бербейиз.
- Эгер катетер тосулуп калса, аны чыгарып, ал аркылуу кайнатылган сууну чоң басым менен өткөрүп, анан аны кайра табарсыкка киргизиңиз. Же жаңысын колдонуңуз. Чукул кырдаалдарда, табарсыкка киргизилген абалында эле катетерге кайнатылган жылымык сууну басым менен киргизсеңиз болот. Ал үчүн стерилдүү же абдан таза шприцти пайдаланыңыз.

4. КАТЕТЕР-КОНДОМ: Бул ыкма заара кылуусун башкара албаган эркек чоң кишилер жана балдар үчүн иш жүзүндө пайдаланууга ыңгайлуу. Билбей заараны коё берип алуудан сактануу үчүн, бул ыкманы рефлексти стимуляциялоо ыкмасы менен чогуу колдонууга болот.

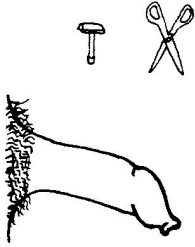
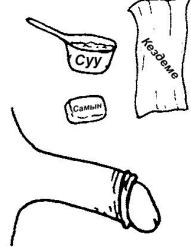
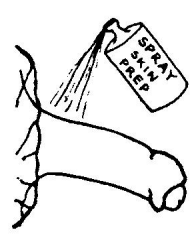

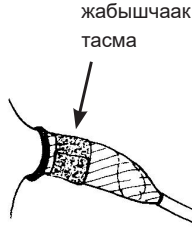
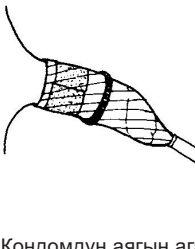
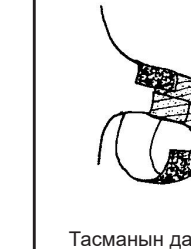
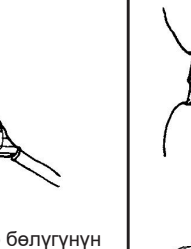
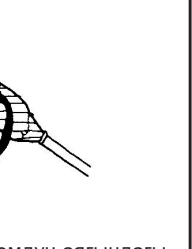
Катетер-кондом – эркектик жыныстык мүчөгө кийилүүчү жука резинке кап. Анын башында заара чогултуучу капка туташтырылуучу түтүгү бар. Мындай катетердин чоңдуктары ар кандай болот.

Эгер катетер-кондомдун баасы өтө эле кымбат болсо же ал жок болсо, заара чогултуучу түтүктү кадимки эле кондомго резинке же жабышчаак тасманын жардамы менен бекитип алып пайдалануу мүмкүн.

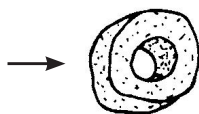
Же болбосо, абдан таза болгон полиэтилен баштыкчаны деле пайдаланса болот. Жаш балага резинадан жасалган кол каптын манжа бөлүгү деле жарай берет.

Кондомду эркектик жыныстык мүчөгө карматуу үчүн, төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөндөй, абдан чоюлчаак келген жабышчаак атайын тасманы колдонсоңуз болот.

Кондомду эркектик жыныстык мүчөгө жабышчаак тасманын жардамы менен кантип карматса болот			Эскертүү! Абдан чоюлчаак жабышчаак тасманы гана колдонуңуз. (Стандарттык жабышчаак тасма кан айланууну оорлотуп, жыныстык мүчө шишүүсүнө алып келиши мүмкүн.)	
1. Түктү кыркып алып салыңыз.	2. Жыныстык мүчөнүн учундагы терини артка тартыңыз. Мүчөнү самын менен жакшылап жууп, кургатыңыз.	3. Кондом териге жакшыраак кармалуусу үчүн, майсыздандыруучу атайын затты (бензоиндин тундурмасын) колдонуңуз.	4. Жыныстык мүчөнүн учундагы терини ордуна тартып, жыныстык мүчөнүн башын жабыңыз. Кондомду жыныстык мүчөгө мынча жерин бош калтырып кийгиңиз.	5. Жабышчаак тасма Жабышчаак тасманы кондомго катуу тартпай, бошураак эле, бирок жабышкыдай кылып тегерете ороңуз.
6. Кондомдун аягын ага оролгон тасманын үстүнө кайрып коюңуз.	7. Тасманын дагы бир бөлүгүнүн жарымын кондомго, жарымын териге айлантат ороңуз.	8. Кондомдун аягындагы резинкеден болгон шакек сымал бөлүгүн кесип алып салыңыз.	9. Кондомду заара чогултуучу капка туташтырыңыз.	

Кондомду жыныстык мүчөгө карматуунун эң коопсуз жана эң жөнөкөй жолдорунун бири – жумшак поролондон шакек формасында бөлүк кесип алып, аны жыныстык мүчөгө чоюлган кондомго кийгизип, кондомдун аягын ошо бөлүккө кайрып коюу.

Мындай “шакекти” кайрадан колдоно берсе болот. Кондомду да жакшылап жууп, кайрадан колдонсо болот.

КОНДОМДОРДУ КОЛДОНУУДАГЫ САКТЫК ЧАРАЛАР:

- Кондом жана жабышчаак тасма эркектик жыныстык мүчөнү кыспоого тийиш – эгер булар өтө эле тыгыз кийгизилсе, кан жыныстык мүчө боюнча жакшы жылбай, жыныстык мүчөгө чоң зыян келтирилиши мүмкүн. Чоюлбоочу жабышчаак тасманы колдонбоңуз.
- Эгер эрекциялар (эркектик жыныстык мүчөнүн көлөмү чоңоюп, өзү катуулануу) орун алса, кондомду жыныстык мүчөгө эрекция учурунда кийгизүүгө аракет кылыңыз.
- Кондомду күнүгө бир маал чечип, жыныстык мүчөнү жакшылап жууп туруңуз.
- Эгер мүмкүн болсо, кондомду түнкүсүн чечип коюңуз. Заараны чогултуу үчүн, бөтөлкө же заара чогултуучу атайын кап колдонуңуз.
- Баары жайында экенине ынанып туруу үчүн, кондомду жана жыныстык мүчөнү улам текшерип туруңуз.
- Эгер эркектик жыныстык мүчөгө зыян келтирилсе, ал шишесе же сезгенсе, жыныстык мүчө калыбына келмейинче, кондомду колдонбоңуз.

“Табарсыгы бошоң” адамдар үчүн заараны чыгаруу ыкмалары

Эгер адамдын табарсыгы “бошоң” (гипотондук) болсо, аны рефлексти стимуляциялоо ыкмасынын жардамы менен заарадан бошотуу эч мүмкүн эмес. Мындай табарсыкты заарадан бошотуп турууга жарактуу ыкма табылып колдонулбаса, табарсыкта дайыма заара калып калат.

Эркек балдар үчүн:

1. Табарсыкты бошотуу үчүн, ар 4–6 саат сайын стандарттык катетерди киргизип туруңуз. Катетерди киргизүү иш-аракеттеринин ортолорунда аккан заараны чогултуу үчүн, эркек балдар, 208-бетте сүрөттөлгөндөй, жыныстык мүчөсүнө кондом кийип алса болот.

2. Фолей катетерин деле пайдаланууга болот, бирок андан көйгөйлөр пайда болушу мүмкүн (207-бетти караңыз).

3. Хирургиялык ыкманы да караштырып көрсө болот. Мындай ыкманын жардамы менен курсакта кичинекей тешик жасалат. Заара ошол тешик аркылуу атайын капка чогултулуп турат. Же курсактын төмөнкү бөлүгүнө кичинекей тешик жасалып, ал аркылуу табарсыкка атайын катетер киргизилет.

Кыз балдар үчүн:

1. Кыздар Фолей катетерин пайдаланышса болот. Көп учурда бул ыкма көйгөйдү чечүүнүн эң оңой жолу болот, бирок андан заара бөлүп чыгаруу системинде инфекциялар пайда болушу мүмкүн.

2. Же кадимки эле катетерди ар 4–6 саат сайын табарсыкка киргизип, колдонгондон кийин аны кайра чыгарып пайдаланып көрүңүз. Эгер катетерди киргизүү иш-аракеттеринин ортолорунда заара тамчылап, бул ыңгайсыздыктарды жаратса, аны чогултуу үчүн, жалаякшымдарды, кездемени же калың көөктөрдү пайдаланыңыз. Аларды улам алмаштырып туруңуз. Терини коргоо жана анда жара пайда болуусуна жол бербөө үчүн, денени тез-тез жууп туруңуз.

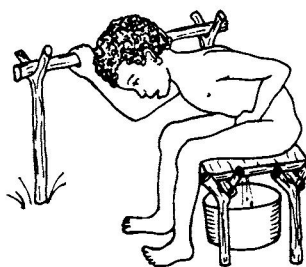
3. Жогоруда эркек балдарга сунуш кылынган хирургиялык ыкмаларды кыздарга да колдонууга болот.

“БОШОҢ ТАБАРСЫКТЫ” БОШОТУУ ҮЧҮН БАШКА ЫКМАЛАР – КЫЗДАР ЖАНА ЭРКЕК БАЛДАР ҮЧҮН

• “Басып чыгаруу” ыкмасы:

Колдору менен табарсыгынын тушун ылдый көздөй бассын.

Же заара табарсыктан чыгышы үчүн, курсак булчуңдарын түйсүн.

Же болбосо, курсагынын төмөнкү бөлүгүнө муштумун коюп, тулкусун алдыга эңкейтүү жолу менен табарсыгын этияттап бассын.

Бул ыкма көптөгөн адистер тарабынан сунушталат, бирок ал көйгөйлөрдү жаратышы мүмкүн. Эгер курсакты басуу учурунда анын булчуңдары бош кармалбай, зааранын сыртка чыгуусуна тоскоолдук жаратса, заара кайрадан бөйрөктөргө өтүп, алардын инфекциялануусуна жана жабыркоосуна алып келиши ыктымал. Ушул себептен, “басып чыгаруу” ыкмасы курсакты этияттап акырын басуудан заара оңой чыкканда же андан башка мүмкүн жол жок болгондо гана колдонулууга тийиш.

• Табарсыгы “бошоң” эркек балдар кондом ыкмасын колдонушса болот. Бирок аны менен бирге күнүнө жок дегенде 3 маал кадимки катетерди да пайдаланып туруулары оң. Анткени табарсык заарадан толук бошонбой, бул анын инфекциялануу ыктымалдыгын көбөйтөт.

ЗААРА БӨЛҮП ЧЫГАРУУ СИСТЕМИНИН ИНФЕКЦИЯЛАРЫ

Жүлүнү жабыркаган же жүлүн чуркусу бар адамдардын заара бөлүп чыгаруу системи (табарсык) жогоруда каралган себептерден улам инфекцияланып кетүү ыктымалдыгы чоң. Мындай адамдарды мезгилсиз өлүмгө алып келүүчү, көп учураган себептерге узакка созулган же дарыланбаган инфекциялар жана бөйрөк көйгөйлөрү кирет. Мындай көйгөйлөргө жол бербөөнүн мааниси зор (кийинки беттин төмөнкү бөлүгүн караңыз). Бирок атүгүл сактык чаралары көрүлгөндө деле, заара бөлүп чыгаруу системи инфекциялануу ыктымалдыгы сакталат. Андыктан, мындай көйгөйлөрдүн белгилерин өз убагында байкоо жана майнаптуу дарылоону камсыз кылуу абдан маанилүү.

Белгилери

Денесинде сезгичтиги жоголбогон соо адамдын заара чыгаруу жолдорунда инфекция пайда болсо, ошол адам заара кылганда, заара чыгуучу каналынын ачышып жатканын сезет. Ал эми жүлүнү жабыркаган адам мындай ачышууну такыр сезбеши мүмкүн, андыктан инфекция пайда болгонун эретсинде аныкташ үчүн, ал башка белгилерин издеши керек. Ал мындай абалга мүнөздүү болгон белгилүү бир жагымсыз сезимдерди тааный билүүнү же өзүн демейдегидей соо сезбегенин ажырата билүүнү үйрөнүп алса болот. Ата-энелер жана коомчолордогу медициналык-санитардык кызматчылар балдарды кунт коюп угуп, аларда инфекция башталганын билдирген жүрүм-турумундагы өзгөрүүлөргө же башка белгилерге көңүл бурууга тийиш.

Заара бөлүп чыгаруу системи инфекцияланганын билдирүүчү белгилер

- киргил (күңүрт) тарткан заара; анда былжырдан, ириңдин же кан бөлүкчөлөрү болушу мүмкүн;
- каралжын же кызыл заара;
- заарадан күчтүү же жагымсыз жыт келүү;
- табарсыкта спазмдар (карышуулар) күчөө;
- бала заарасын кийимине чыгарып алуу күчөө же табарсыктын иштөө ыргагы өзгөрүү;
- арка (бөйрөктөр) же капталдар (заара түтүкчөлөрү) ооруу.

Башка белгилери

- дене ооруу;
- денеде жалпы ыңгайсыздык сезилүү;
- булчуңдарда спазмдар күчөө;
- дене табы көтөрүлүү;
- дисрефлексия (баш ооруу; дене тердегенде, тери каздын терисине окшошуп, суукка бүдүрөйгөнсүп калуу; кан басымы көтөрүлүү; 187-бетти караңыз).

Дарылоо

Инфекциялануунун биринчи белгилери байкалары менен, **демейдегиден көбүрөөк суу ичип баштаңыз. Антибиотиктерди** (бактерияларга каршы дарылар) да колдонуу керек болушу мүмкүн. Бирок антибиотиктерди улам колдоно бербениз, анткени андан алардын таасири азайып кетиши ыктымал (бактериялар бул дарыларга туруктуу болуп калышы мүмкүн).

Эгер адамдын заара бөлүп чыгаруу системи буга чейин көп ирет инфекцияланган болсо, **заарада бактериялардын кайсы түрү бар экенин жана аларга каршы кайсы антибиотиктер жардам берерин лабораториялык жол менен аныктоо талап кылынат. Эгер мүмкүн болсо, заара бөлүп чыгаруу системинин оорулары боюнча адистен кеңеш издеңиз.** Эгер мүмкүн болбосо, аяккы жолу иш жүзүндө жардам берген дарыдан баштаңыз.

Эгер заара бөлүп чыгаруу системи биринчи жолу инфекцияланса:

- **Кийинки беттеги 1-топтогу** дарылардын бири менен дарылоону баштаңыз. 2 күндөн кийин, эгер адамдын ахывалы оңоло баштабаса, ошол 1-топтогу дарылардын башкасын колдонуп көрүңүз.
- Эгер 1-топтогу дарылар жардам бербесе, 2-топтогу дарыларга өтүңүз.
- Эгер дары жардам берип жаткандай өңдөнсө, аны жок дегенде бир жума же инфекциянын бардык белгилери жоголгондон кийин дагы 3 күн колдонуңуз. Дары жардам бербегенде же олуттуу терс таасирлери байкалганда гана, аны башка дарыга алмаштырыңыз. Антпесе бир дарыны аягына чейин колдонуңуз.

ЗААРА БӨЛҮП ЧЫГАРУУ СИСТЕМИНИН ИНФЕКЦИЯЛАРЫН ДАРЫЛОО				
	Дарынын аталышы (жана <i>кеңири кездешкен фирмалык аталышы</i>)	Баланын жашы	Дозасы	Кабыл алуу тартиби
1-ТОП	А. Котримоксазол (400 мг сульфаметоксазол, 80 мг триметоприм менен чогуу) (<i>Бактрим</i> же <i>Септра</i>)	6 жумадан 5 айга чейин 6 айдан 5 жашка чейин 6 жаштан 8 жашка чейин 9 жаш жана андан жогору	¼ таблетка ½ таблетка 1 таблетка 2 таблетка	күнүнө 2 маал
	Б. Амоксициллин (фирмалык аталыштары көп) (100 мг/кг/күнүнө)	2 жашка чейин 2 жаштан 10 жашка чейин 10 жаштан жогору	125 мг 250 мг 250–500 мг	күнүнө 3 маал
	В. Нитрофурантоин (<i>Фурантадин, Макродантин</i>) (3 айдан баштап: 5–7 мг/кг/күнүнө)	1 айдан 5 жашка чейин 6 жаштан жогору	25 мг 50 мг	күнүнө 4 маал
2-ТОП	Цефалексин (<i>Кефлекс</i>) (25–50 мг/кг/күнүнө)	4 айдан 1 жашка чейин 1 жаштан 4 жашка чейин 5 жаштан 12 жашка чейин	62 мг 125 мг 250 мг	күнүнө 4 маал
Заара бөлүп чыгаруу системи инфекцияланган адамдардын бардыгы көп суу ичиши керек. Дары колдонулган мезгилде бул айрыкча маанилүү. Инфекциянын белгилери жоголгондон кийин дагы 3 күн дарыны кабыл алыңыз, көп суу ичүүнү улантыңыз жана бардык сактык чараларын аткарыңыз.				

ЗААРА БӨЛҮП ЧЫГАРУУ СИСТЕМИНИН ИНФЕКЦИЯЛАНУУСУНУН АЛДЫН АЛУУ

- Көп суюктук ичиңиз: чоң кишилер, күнүнө жок дегенде 2 литр (8 чыны).
- Заараны кычкылыраак кылуу үчүн, алма, жүзүм, орусча “клюква” деп аталган жемиш жеңиз же булардын ширесин ичиңиз, же болбосо, С витаминдүү таблеткаларды кабыл алыңыз. (**Эскертме.** Апельсиндин же лимондун ширеси жана башка цитрус мөмөлөрү же алардын ширелери жарабайт! Булар зааранын кычкылдыгын **азайтып жиберет.**)
- Табарсыкты заарадан бошотуу ыкмасын колдонордун алдында, аны аткаруу учурунда жана андан кийин, колдоруңузду, катетерди жана заара чогултуучу капты абдан таза кармаңыз.
- Күндүзү төшөктө эле жата бербейиз. Убактыңызды активдүү өткөрүңүз.
- Фолей катетерин бүктөбөңүз же аны бир нерсе менен тосуп салбаңыз. Эгер мындай кадамга баруу абдан зарыл болсо, анын оозун стерилдүү тыгын менен тосуңуз.
- Табарсыкты заарадан бошотуу үчүн колдонуп жаткан ыкманы үзбөй аткарыңыз. Табарсыкта заара калып калуусуна жол бербейиз.
- Заара чыкпай калгандай болуп катетер бүгүлүп же оролуп калуусуна жол бербейиз.
- Эгер мезгил-мезгили менен стандарттык катетерди колдонуп жүрсөңүз, аны такай, жок дегенде, ар 4–6 саат сайын пайдаланып турууну эстен чыгарбаңыз. Заара бөлүп чыгаруу системинин инфекциялануусуна жеткирбөө үчүн, катетерди колдонуу жыштыгы анын стерилдүүлүгүн сактоодон маанилүүрөөк. Катетерди алдын ала кайнатпай колдонуп жиберүү аны такыр колдонбой коюуга салыштырмалуу коопсузураак. Эгер заара бөлүп чыгаруу системи улам инфекциялана берсе, катетерди көбүрөөк пайдаланыңыз.

Заара бөлүп чыгаруу системинин инфекциялануусуна жол бербөө үчүн, КӨП СУУ ИЧИП ТУРУУ ЗАРЫЛ.

ЖҮЛҮН ЖАБЫРКАГАНДА ЖЕ ЖҮЛҮН ЧУРКУСУ БАР БОЛГОНДО ИЧЕГИЛЕРДИН ФУНКЦИЯСЫН БАШКАРУУ

Адамдын жүлүнү жабыркаганда, ал дээрлик дайыма ичегилерин (заңдоосун) башкара албай калат. Мындай жагдайда адам үчүн денесин таза кармоо кыйын болуп, ыңгайсыздыктар жаралат, ал өзүн эркин сезе албай кысылат. Мындай көйгөйү бар адам ичегилериндеги заңды чыгарбай кармоочу жана сыртка чыгаруучу булчундарын ушу бойдон толук башкара албай калса да, **ал күнүгө белгилүү бир убактарда башка бирөөнүн жардамы менен заңдоону үйрөнүп алса болот.** Заңдоонун мындай ыкмасынын жардамы менен ал өзүн кыйла эркин сезип, мектепте окуусуна, жумуш аткаруусуна жана башка коомдук иштерге катышуусуна жол ачылат.

Жүлүнү жабыркаган адамдарда ич катуу (башкача айтканда, заң катып калып, бир нече күндөп чыкпайт) көйгөйү да көп учурайт. Ич катуу ичегилерин башкара албаган адамга белгилүү бир даражада атүгүл жардам бериши мүмкүн. Бирок аны менен бирге андан ичегилер бүтөлүп калуу (214-бет) же дисрефлексия (187-бет) сыяктуу олуттуу көйгөйлөр пайда болот. Андыктан, **олуттуу ич катууга жеткирбөө** үчүн, төмөнкүлөрдү аткаруу маанилүү:

- көп суу ичип туруу;
- курамы орусча “клетчатка” деп аталган заттарга бай азыктарды (кебек, толук дандуу өсүмдүктөр, мөмөлөр, жашылчалар, буурчактар, жаңгактар, данектер) жеп туруу;
- ичегилерди заңдан бошотууга жардам берген ыкманы күнүгө белгилүү бир убактарда үзбөй аткарып туруу;
- активдүү болуу.

Ичегилерди заңдан бошотуу программасын пландоо

Мындай программа төмөнкүчө аткарылганда, ийгиликтүү болот.

- Программаны **күнүгө** (же эки күндө бир жолу) жана **дайыма бир убакта** аткаргыла. Аны аткаруунун алдында бала билбей заңдап алса же анын ичи өтүп жатса деле баары бир аны аткаргыла.
- Адам жабыркоосуна чейин кайсы убакта заңдоого көнүп калган болсо, программаны деле так ошол убакта убакта аткарып тургула. Заңдоо көбүнчө тамактануудан же ысык суусундук ичүүдөн кийин жакшыраак жүрөт.
- Эгер мүмкүн болсо, аны дааратканада же атайын идишинин үстүнөн аткаргыла. Жаткан абалга салыштырмалуу отурган абалда оңоюраак заңдалат.
- Бул иште шашылбоо керек. Заңдан бошонуунун жаңы ыкмасын эбине келтирүү үчүн, кээде буга бир нече күн же бир нече жума кетет.

Параплегиялык шалдыгы бар 8 жашар кыз параплегиялык шалдыгы бар 5 жашар кызга ичегисин заңдан бошотууга жардам берип жатат. (Жесиканын окуясын 192-беттен караңыз.)

Ичеги түрлөрү

Ичегисинин түрүнө (“автономдуу”, “бошоң” же “кайра артка тартып туруучу”) жараша түрдүү адамдарга түрдүү ичегини бошотуу программалары талап кылынат.

- **“Автономдуу ичеги”**, демейде, буттарында булчуң спазмдары кармаган жана табарсыгы “автономдуу” типте иштеген адамдарда учурайт. Арткы тешиктин айланасындагы булчуңдар (сфинктер) арткы тешикти жабык боюнча кармайт. Ичегилердеги заңдан бошонуу үчүн, сфинктер ичегилер тарабынан стимуляцияланып, арткы тешикти ачат. Автономдуу ичеги суппозиторий шамынын таасири астында же манжа менен стимуляцияланганда “кыймылга келет”.
- **“Бошоң ичеги”**, демейде, жүлүнү омуртка тутумунун төмөнкү бөлүгүнөн жабыркаган, буттары алсыз (спастикасыз), ал эми табарсыгы “бошоң” адамдарда учурайт. Мындай адамдардын сфинктери да “бошоң” болгондуктан, арткы тешигинен заң кичинеден чыга берет. Бошоң ичеги манжа менен стимуляциялоого жооп бербейт.
- **“Кайра артка тартып туруучу ичеги”** автономдуу түрүнө да, бошоң түрүнө да окшобойт. Мындай ичегиге манжа салынганда, заң ичеги боюнча кайрадан жогору жылып кетүүсүн сезүүгө болот.

“АВТОНОМДУУ ИЧЕГИ” ҮЧҮН ПРОГРАММА

- Эгер мүмкүн болсо, суппозиторий шамын колдонуудан баштаңыз. Колуңузга кол кап же манжаңызга полиэтилен баштыкты кийип, аны майлап, суппозиторий шамын көтөн чучукка болжол менен 2 см-дей киргизиңиз. Аны заңга эмес, көтөн чучуктун бетине жанаштыра түртүңүз. (Же болбосо, бул ыкманы суппозиторий шамын колдонбой эле аткарыңыз. Демейде, манжа менен стимуляциялоо эле жетиштүү болот.)
- 5 же 10 мүнөт күтүңүз. Андан соң, ажатканага же атайын идишине отуруусуна ага жардам бериңиз. Эгер бала отура албаса, сол капталына (эски гезиттин бетине) жаткырыңыз.

КЕРЕКТЕЛҮҮЧҮ НЕРСЕЛЕР

- кол кап, манжага эле кийилүүчү атайын “манжа кап” же полиэтилен баштык
- майлоочу зат (өсүмдүк же минерал майы жарайт)
- эски кагаз же гезит
- самын жана суу
- эгер мүмкүн болсо, **Далколакс** деп аталган же курамында глицерин бар **суппозиторий шамдары**. Формасы менен окту элестеткен мындай шам көтөн чучукка киргизилгенде, ичеги стимуляцияланып, заңды түртүп чыгарат.

суппозиторий шамы

- Май сүйкөлгөн манжаңызды көтөн чучукка 2 см-дей киргизиңиз. Арткы тешик бошоңдоп, заңды чыгаруусу үчүн, манжаңызды болжол менен 1 мүнөттөй көтөн чучук боюнча этияттап айлантыңыз.
- Бул ыкманы 3 же 4 ирет же заң чыгып бүтмөйүнчө кайталаңыз.
- Арткы тешиктин айланасын жакшылап тазалап, колдоруңузду жууңуз.

“БОШОҢ ИЧЕГИ” ҮЧҮН ПРОГРАММА

Мындай ичеги заңды түртүп сыртка чыгара албагандыктан, аны манжанын жардамы менен чыгаруу зарыл. Муну дайыма тамактануудан кийин же жок дегенде күнүнө бир маал аткарган жакшы.

- Эгер мүмкүн болсо, муну ажатканада же атайын идиштин үстүндө, же болбосо, сол капталга жатып алып аткаргыла.
- Кол кап кийгизилген жана анын үстүнөн май сүйкөлгөн манжа менен заңды көтөн чучуктан болушунча чыгаргыла.
- Бошоң ичегиден заң кичинеден куюлуп чыга бергендиктен, заңды коюраак кылып, бир аз ич катууга алып келүүчү азыктар менен тамактанып тургула (заңды суюлтуучу азыктарды азыраак жегиле).

Балдар ичегисин өздөрү эле заңдан бошотууга жөндөмдүү болушат (212-бетти караңыз).

“КАЙРА АРТКА ТАРТЫП ТУРУУЧУ ИЧЕГИ” ҮЧҮН ПРОГРАММА

Ичегинин мындай түрүндө заңдан бошонуунун жогоруда каралган ыкмалары негизи жардам бербейт. Көтөн чучукту манжанын жардамы менен стимуляциялаганда, ичеги заңды чыгарбай эле, тескерисинче, кайра жогору түртөт. Ичегиси ушундай иштеген адам капыстан күнүнө бир нече жолу билбей кийимине заңдап коёт. Көп учурда төмөндөгүдөй чараларды көрүү жардам берет:

- Адегенде, көтөн чучукка анестезиялык майды (мисалы, **ксилокаин**) бир аз киргизиңиз. Эгер мындай май жок болсо, вазелинге же башка гельге ксилокаиндин эритиндиси кошуп колдонсоңуз болот.
- Бир нече мүнөт күтүңүз. Андан соң, автономдуу ичегиге карата пайдаланылуучу ыкманы колдонуңуз.

МААНИЛҮҮ КОШУМЧА НЕРСЕЛЕР

- Клизманы же ич алдыруучу дары-дармектердин күчтүү түрлөрүн такай колдонбоңуз. Алар ичегилерди чоюп, булчуңдарын жабыркатып, заңдан бошонуу ыкмасын үзбөй аткарып турууну кыйындатып жиберет. Ич алдыруучу дарылардын анча күчтүү эмес түрлөрүн мезгил-мезгили менен, зарыл болгондо, колдонуу мүмкүн. Бирок демейде **суюктуктардан көбүрөөк ичип**, курамы орусча «клеткатча» деп аталган заттарга бай азыктар менен тамактанып туруу эле жетиштүү.
- Эгер заңда ачык кызыл түстүү кан бар болсо, заңдан бошонуу ыкмасын аткаруу учурунда кан тамыр жарылып кеткен болушу мүмкүн. Андыктан, заңдан бошонуу ыкмасын аткаруу учурунда этияттуураак болуңуз! Эгер кан каралжын (вена кан тамырынан) түстүү болсо же заң кара май өңдөнсө, дарыгерге кайрылыңыз.
- Эгер заң суюлуп (ич өтүү), бир аз чыкса, ичеги бир жеринен бүтөлүп калганын кабарлашы мүмкүн. Мындай көрүнүш заң тоголоктошуп катып калганда байкалат. Мындай бүтөлүүдөн суюктук гана өтө алат. Ич өтүүнү токтотуучу дарыларды колдонбоңуз, анткени андан бүтөлүү ого бетер күчөп кетиши мүмкүн. Катып калган заңды манжаңыз менен алып салууга аракет кылыңыз.

Ичегини заңдан бошотуунун мындай ыкмасы адегенде машакаттуу жана абдан таза эмес иш болуп сезилет. Бирок адам буга тез эле көнүп кетет. Мындай ыкма адамдын ден соолугу жана социалдык (башка адамдар менен катнашуусуна байланышкан) бейпилдиги үчүн абдан маанилүү. Бул ыкманы дароо баштап, күнүгө, такай бир маалда, **БИР ДА КҮН КАЛТЫРБАЙ** аткаргыла.